

IRODALOM

1. Nahalka István – Wagner Éva: Porszemek – Környezeti nevelési tanterv 6-18 éveseknek. Kézirat. Budapest, 1997. <URL: <http://www.korlanc.hu/ujdontsagok.html>>
2. Füzéné Kószó Mária Akciókutatás a tanárképzős hallgatók környezeti nevelési tanítási programjában. PhD-értekezés tézisei. Kézirat. Budapest, 2006. <URL: <http://www.ofi.hu/download.php?docID=1638>>
3. Havas Péter: A fenntarthatóság pedagógiájáról. Kézirat. <URL: <http://www.korlanc.hu/download/cikk14.htm>>
4. Havas Péter: A fenntartható fejlődés pedagógiája. Kézirat. <URL: <http://www.korlanc.hu/download/fentped.doc>>
5. Tbiliszi Nyilatkozat. Kormányközi Konferencia a Környezeti nevelésről az UNESCO és a UNEP közös szervezésében. Tbiliszi, 1977. október 14-26. Zárójelentés. Budapest, 2000, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület
6. Láng István (főszerk.): Környezetvédelem. Akadémiai lexikonok sorozat. Budapest, 2007, Akadémiai Kiadó
7. Varga Attila: A környezeti nevelés pedagógiai, pszichológiai alapjai. PhD-disszertáció. Kézirat. Budapest, 2004, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar.
8. Vásárhelyi Judit (szerk.): Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia 2010. <URL: http://mkne.hu/NKNS_uj/layout/NKNS_layout.pdf>
9. Jakab György – Varga Attila: A fenntarthatóság pedagógiája. Budapest, 2007, L'Harmattan Kiadó
10. Wheeler, Keith A. és Perrace Bijur, Anne (eredeti könyv szerk.) - Ádám Ferenc (a magyar kiadás szerk.): A fenntarthatóság pedagógiája. A remény paradigmája a XXI. század számára. Budapest, 2001, Körlánc Egyesület -TAN-SOR Bt. Rövidebb változata: <URL: <http://www.korlanc.hu/download/fposszM.doc>>
11. Doba László: Környezetpedagógia. Egyetemi jegyzet. Kaposvár, 2011, Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar

—————
—————
ZSIGMOND ISTVÁN

ember- és társadalomismeret szakos tanár
Eger

Roma gyerekek és a tolerancia

A rendszerváltoztató pedagógiánk ma már kevésbé emlegetett személyisége az a dr. Mé-
száros István professzor volt, aki felvállalta 1989-ben neveléstörténésként, hogy a sok – sok
évtizedes szocialista nevelésmélet után új, a kornak, a változásoknak megfelelő nevelésmé-
letet alkot. Elméletének lényege a pedagógiai értékben való gondolkodás és cselekvés köz-
pontba állítása. Mindez akkor történt, amikor hazánkban az értékválság volt a jellemző, amikor
az értékek világát újra kellett fogalmazni és elfogadtatni a társadalommal.

Az értékekről

Amint az ismeretes, az érték a gazdaságtan alapvető fogalma, ami a filozófiával kapcsolo-
latos. Tartalma különböző lehet, akár szubjektív is. Hiszen ami valakinek érték, lehet akár
„kacat” is.

Hogyan vélekedtek az ókori görögök az értékekről? A szép, a jó, a hasznos, a kellemes
volt számukra az érték. Tanulságos, hogy napjainkban minden szépet és jót kívánunk egymás-
nak, no meg jó egészséget!

Éled a múlt

Weseli Ödön: Bevezetés a neveléstudományba című munkája már az értékelméletre épült. A nevelési céllal függ össze az értékkeremtés, értékátadás folyamata, amennyiben a nevelés célja az adott társadalom emberideáljának tömeges kialakítása – fogalmaztuk meg újra és újra. A nevelési feladatrendszernek a nevelési értékrendszerre kell épülnie az elérendő cél érdekében. Az érték a szociálpszichológia szerint olyan produktum, amely hasznos mind az egyén, mind a társadalom számára, amely segíti az egyén fejlődését és gazdagítja a közösséget. Alapértéknek tekinthetjük a biológiai létet, az emberi élet védelmét, a toleranciát, az egyének és csoportok autonómiájának tiszteletben tartását stb...

Dr. Bábosik István professzor neveléelméleti munkáiban olvasható, hogy az érték az egyén konstruktív, eredményes életvezetése, ami értékes a közösség számára is. Az érték segíti az egyén fejlődését és gazdagítja a közösséget. Dr. Czeizel Endre professzor könyvet írt arról, hogy az érték bennünk van. Tesszük hozzá, hogy kivétel nélkül minden emberben van érték. A szülőknek, a pedagógusoknak kötelessége, hogy felismerjék, felfedezzék az adott személyiségben az értéket. A személyiségformálás folyamatában ugyanis erre kell építeni. Ez a feladat sok esetben azonos lehet a gyémántcsiszolással.

Dr. Mészáros Iván professzor rendszerváltó munkájában az értékek világában négy alapértéket sorol fel, amelyek közül három mindig is értéket jelentett a pedagógiában:

- egészség,
- műveltség,
- erkölcsösség.

A negyedik érték újként hathat, bár mindig mindenhol értékként kellett volna, hogy megjelenjen és ez nem más, mint a tolerancia.

A toleranciáról

Bibó István szerint a tolerancia a demokratikus bölcsesség magasiskolája, amely maga után vonja a szociális érzékenységet is. Emellett jelenti a tolerancia a humanitást, az erkölcsösséget, a tapintatot, az előítélet-mentességet is, az alkalmazkodást, a mások elfogadását; felismerését annak a ténynek, hogy a másoknak, másoknak is lehet igaza.

A tolerancia megjelentetése a pedagógiai értékek között annak a jövőképeknek a felismerése többek között, ami az uniós csatlakozásunk egyik követelményévé vált. A művelt embernek mindig sajátja volt az alkalmazkodás képessége, mások igazságának elfogadása. Az embereknek alkalmazkodniuk kell fenntartásuk érdekében az embertársaikhoz, de a természethez is. Költők, írók, művészek, tudósok, pedagógusok, politikusok munkássága és életműve szól a toleranciáról mint értékről, aminek megvalósulása sajnálatosan csak a jövő ígérete lehet.

Hazánk mindig is több nemzetiség országa volt. Hányan óhajtották, hogy Dunának, Oltnak egy legyen a hangja. Jól megértünk együtt magyarok, szlovákok, németek, lengyelek stb. Sajnálatos, hogy ebben a sorban nem kap említést a számszerűségét tekintve egyre jelentősebb cigányság, amelynek egyik jellemzője, hogy hazánkban is nagyon differenciálttá vált.

Nevelési sajátosságok a cigánycsaládokban és az iskolákban

Ismeretes, hogy a cigánycsaládokban történő nevelés, amelyre az iskolai nevelés épülhet, jelentősen eltér a nem cigányokétól. Így például más az időkezelésük. Az egyénekhez igazodik a napirend, az életrend. Az időháztartásuk is sajátos. A gyermekeknek minden kijár, amit megóhajtanak. A légkör szeretetteljes. A testi kontaktusnak, simogatásoknak is nagy jelentősége van. A nevelés modellkövetésre épít. Hegedűs T. András szerint a cigány gyermek először a szülő példáját követi, aztán csak később az iskolait.

Az alsó tagozatos cigány gyermek számára nagyon nehéz megszokni az iskolai életet a meleg, érzelm teli légkört jelentő család után. A felső tagozatos cigány gyermekekre jellemző,

hogy ráébrednek a származásukra, a másságukra. Kimarad az életükből a serdülőkor. Fiatalon (11–12 évesen) érnek, illetve éretnek érzik magukat, s úgy akarnak élni, mint a felnőttek. Magatartásuk messze eltér attól, amit az iskola megkövetel. Mindezek konfliktusforrások lehetnek, de ez esetben sem szabad általánosítani, mert léteznek kivételek. A cigányság sem egyszínű! Az iskolák, a pedagógusok, de a gyermekek sem ugyanazok. Mások a családok is, ahonnan a cigány gyermekek jönnek.

E sorok írójának megadatott, hogy szeretett iskolába járni, a szülei taníttatták, a pedagógusai szerették, és az iskolában nem érezte, hogy előítélettel lennének iránta. Ő volt az, aki hallgatott a jó szóra, és továbbtanult főiskolán, egyetemen. Kitüntették azzal, hogy elsőévesként az Eszterházy Károly Főiskolán ő mondhatta el évfolyamtársai előtt a hallgatói eskü szövegét, ő vehette át az első sorból többek között a kiváló diplomát, fejezhette be egyetemi tanulmányait Egerben, ahol a professzorai javaslatára – akik megismerték képességeit és szorgalmát – beiratkozott a pécsi egyetemen a doktori iskolába. Rendszeresen tart előadásokat és publikál. Cigány értelmiségi életet élve törekszik arra, hogy saját példájával igazolja az általánostól eltérőt, a kivételt.

A nagy többségnek sajnos mindez nem adatik meg, aminek számos oka van. Az egyik talán a családdal függ össze. A szülők egy része – nem kis része iskolai végzettség nélkül – szerény, nagyon szerény anyagi körülmények között, sokan mély szegénységben élnek családjukkal. Még ma is embertelen körülmények között a város vagy a falu szélén tengetik életüket. Tömegesen élnek munka nélkül. Segélyre várnak, nagyon nehezen képesek csak gondoskodni magukról és gyermekeikről.

Jellemző viszont a fentiek ellenére, hogy a cigány családokban bármilyen körülmények között is élnek a gyerekek – mégis jól érzik magukat. Szeretettel nevelik s védik őket, tehetnek szinte mindent, amit akarnak. Nincs napi kötelező programjuk, nem kell tartaniuk semmitől, senkitől. Játshatnak kedvükre, megvan a betevőjük. A szülői gondoskodás szinte határtalan. Magától értetődik, hogy ebből a környezetből nem vágyik el a gyermek – főleg olyan helyre, ahol napirend van, követelmény van, és sokszor (nagyon sokszor) előítélet is, mert a származása cigány.

Fiáth Titanilla: A magyarországi romanépeség általános iskolai oktatása című tanulmányában a cigány családok és az iskola kapcsolatáról írva idézi dr. Forray R. Katalin professzort, aki szerint – *a cigány családok minél hagyományőrzőbbek, annál határozottabban tartják fenn annak a jogát, hogy konkrét helyzetekben döntsenek: az iskolai kötelezettségek teljesítésének, vagy az aktuális családi szükségletek kielégítésének adjanak elsőbbséget.* – A szerző szerint ez az oka a cigány család és az iskola konfliktusainak.

Az iskolában általában más nyelvet beszélnek, a cigányok kultúráját nem ismerik. A pedagógusok jórészt csak akkor mennek hozzájuk, ha baj van velük. Ővük sokszor az utolsó pad, vagy a legelső, hogy szem előtt legyenek. A nem cigány gyerek nem kíván padtársa lenni a cigány gyermeknek. A szülők felháborodnak, ha gyermeküket cigánygyerek mellé ültetik. Így válik számukra az iskola teherterhelé, koránt sem lehetőséggé a felemelkedésre (tiszteltet a kivételnek).

Szegregáció – integráció – tolerancia

Számos fogalom, különböző tartalmakkal, más-más értelmekkel. Tervek, projektek, alapítványok, uniós elvárások, változások. Hazai tapasztaltok kísérletekről, felhasznált forrásokról, értelmetlen, sikertelen vállalkozásokról...

Előítéletek. Előítélet, mely az ítélettel párosul. – „Már megint a romák!” – Ismét ők követtek el valamit, ami törvénybe ütközik. Van olyan szélsőséges politika, amely ijesztgeti a cigányokat. Mikor valósul már meg végre a tolerancia? Mikor lesz már eredménye a nagyszabású uniós forrásokkal is járó projekteknek? Csupa kérdés, ami sok időt nem tűrő válasza vár.

Nem vitatható megállapítás, hogy az együttélés csak kölcsönösségi alapon oldható meg. Csak akkor nem lesz előítélet, ha megszületik az az ítélet, amely megszüli a rendet, ami min-

denkire egyformán vonatkozik. Ha az embert számba veszik, és saját értékei alapján tekintik embernek – bármilyen is a bőre színe.

A jövőképről

A múltat, s a jelent tapasztaltuk, éltük – éljük. A jövő ígéret, amiben hinni kell, és amiért tenni kell. A magyar közép-, és felsőoktatás biztató jövőt ígér e vonatkozásban is. A multikulturális, interkulturális nevelés megvalósulása maga a csoda lenne! Ennek viszont függvénye a tanárképzés megreformálása, a pozitív tapasztalatok átvételének általánossá válása, az értékes hazai és külföldi példák felhasználása. További kíváncsi lenni a pedagógus hitvallás méltó rangjának elnyerése: Hofmann Rózsa államtitkár szerint a tanárok kezében van a jövő. Szerinte egyetemes feladattá kell tenni a nevelést, de értékek nélkül nem lehet nevelni.

Számos vizsgálat, tanulmány igazolja (Forray R. Katalin, Oppér Katalin stb.), hogy azokban az iskolákban, amelyben olyan pedagógusok is tanítanak s nevelnek, akik a pedagógusképzésben megismerkednek a romológiaival, s a multikulturális neveléssel, azok sokkal hatékonyabban foglalkoznak a cigány gyermekekkel.

Dr. Nagy Andor József médiaszakértő professzor szerint sokat tehetne a jövő érdekében az egyre nagyobb hatékonysággal működő média – ami értékeket kellene, hogy közvetítsen, s pozitív szemléletet kellene, hogy formáljon, továbbá a megosztottság helyett az egységet kellene, hogy erősítse.

A médiahatóság és az Európai Unió által is elismert médiatörvény minden bizonnyal segíti a tervek, a jövő ígéretének megvalósulását. A média értékteremtő szerepének erősödése, a toleranciának mint értéknek rendszeres megjelenítése a közrádióban, a köztelevízióban, a sajtónak, az internetnek kötelessége kellene, hogy legyen!

A Babusik Ferenc szerkesztésében megjelent *A romák esélyei Magyarországon* című kötetben a cigány tanulók sikertelenségének okairól, következményeiről olvashatunk Fiáth Titanilla tanulmányaiban, majd olvashatunk a lehetséges megoldásokat képező javaslatokról is, amelyek figyelmet érdemelnek. Ezek szerint fel kellene számolni a rossz szociális helyzetet, ki kellene küszöbölni a nyelvi hátrányt, meg kellene valósítani a családi szocializációból eredő hátrányok kompenzálását, az óvodai nevelést hatékonyabbá kellene tenni, javítani a cigány családok és az iskolák kapcsolatát, felszámolni az előítéletességet, a hátrányos megkülönböztetést, megváltoztatni a pedagógusképzést, ami elősegíthetné az iskolák megújulását, a multimédiára való nevelés megvalósulását.

Az európai stratégia szerint segíteni kell Európa legnagyobb etnikai kisebbségének beilleszkedését. Ezt kell tenni nekünk, magyaroknak is. A jövő megvalósulása, értékesebbé válása a mai, holnapi társadalomtól függ. Tenni kell érte!

IRODALOM

- Forray R. Katalin, Cigány kisebbségi oktatáspolitikai, Educatio, 1999/nyár.
Forray R. Katalin, Cigánykutatás és nevelésszociológia. Iskolakultúra, 1998/8.
Babusik Ferenc: A romák esélyei Magyarországon - Aluliskolázottság és munkaerőpiac - a cigány népeség esélyei Magyarországon (Kávé Kiadó, 2002)
Bábosik István: A nevelés elmélete és gyakorlata. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1999.
Fiáth Titanilla: A magyarországi roma népesség általános iskolai oktatása – szakirodalmi kismonográfia – <http://www.delphoi.hu/download-pdf/roma-oktat-monogr.pdf>
Koncz István – Nagy Andor József: A média pedagógiai és pszichológiai problémái. (Pedagógiai Szemle II. Szentendre 2002.)
Nagy Andor József: Médiapedagógia. Televízió a családban és az iskolában. Seneca Kiadó 1993.
Weseli Ödön: Bevezetés a neveléstudományba